

*Kitiems ir sau:
moterų draugijų veikla
Kaune*

Privatu ir vieša, gamta ir kultūra, moterys ir vyrai – tai binarinė pasaulio sistema, kur viena dalis turėjo papildyti kitą, taip sukuriant harmoningą atmosferą. Moterims pagal šį modelį priklausė privati sfera: jos turėjo būti namų židinio saugotojos, gerosios namų fejės, palaikančios namuose švarą, besirūpinančios šeimos sveiku maistu ir namų ramybe¹. Deja, ta komplimentari (papildanti) sistema tik iš pirmo žvilgsnio buvo harmoninga. Negali būti harmonijos ten, kur viena dalis yra labiau vertinama už kitą: kur viešoji erdvė labiau sureikšminama nei privati, kultūra suvokiama kaip vertingesnė nei gamta, o vyrai pranašesni už moteris. Lietuvių moterų judėjimo aktyvistės, kaip ir didelė dalis jų bendradarbių kituose kraštuose, neturėjo tikslo visiškai atsakyti moterų ir vyrų įtakų sferų pasidalinimo, daugelis jų tikėjo, kad šios yra gamtos nustatytos². Kartu jos matė, kad vieša sfera

¹ Panašių moters rolės apibūdinimų pilna LKMD laikraštyje *Moteris*, kuris ilgą laiką buvo vienintelis specialiai moterims skirtas laikraštis.

² Tikėjimą atskirų moters ir vyrų darbo sferų egzistavimu galima aptikti tiek pradiniam emancipacijos lygmenyje, tiek ir judėjimui jau įsibėgėjus labiau konservatyviuose sluoksniuose. Tai, kad *Moteris* pasisakė prieš koedukaciją, ir tai, kad kalbėjo apie moters pasišventimą namams kaip pašaukimą, galima aiškinti tiek Lietuvos moterų judėjimo jaunumu, tiek ir tuo, kad LKMD buvo konservatyvi organizacija. Didžiausias Lenkijos moterų laikraštis *Bluszcz*, atstovaudamas vidutinei klasei, neprisidėjęs prie liberalaus feministinio judėjimo, bet tik iš dalies jo idėjoms tyliai pritardamas, irgi kalbėjo apie atskirą moterų darbo sferą (pvz. H. Ceysingerowna, „Praca Kobiet nad odrodzeniem gospodarczem Polski”, *Bluszcz*, 1924, Nr.8, p.77.). Taip pat ir Vokietijos labiau konservatyvios moterų draugijos buvo linkusios apsiriboti moterų tradicine sfera, t.y. namais, slaugymu ir auklėjimu. Tiesa, jos kėlė sau uždavinį šiose nišose tapti ekspertėmis. (Palyginimui Kerstin Lutzer: „... stets bestrebt, dem Vaterlande zu dienen” Der Badische Frauenverein zwischen Nachsteliebe und Patriotismus” in *Frauen und Nation*, Tübingen, 1996; Andrea Stüchtling – Hänger „Gleichgrosse mut’ge Helferinnen” in der weiblichen Gegenwart: Der Vaterländische Frauenverein und die Poli-

labai įtakoją privačiąją namų erdvę, ir atvirkščiai – kad čia jokių barjerų negali būti. Turint tai omeny, jos pasisakė už sferų integralumą ir vienodo statuso pripažinimą tiek viešajai erdvei, tiek ir privačiai. Be to, dėjo pastangas, kad darbas namų erdvėje būtų tiek pat vertinamas kaip ir darbas už namų ribų. Tarpukario moterų spauda mirga straipsniais, idealizuojančiais privačią, namų, moterų erdvę³. Ir vis dėlto šios moterys jau buvo išėjusios iš namų sferos, susiorganizavusios į draugijas, leido laikraščius ir gynė moteriškus, privačios erdvės interesus valstybiniame lygyje, seime. Organizavimasis į draugijas, dalinis išėjimas į viešąjį gyvenimą buvo pabrėžiamas kaip nauja moterų pareiga tam, kad būtų apgintos privačios erdvės teisės⁴. Bet moterų draugijos ir toliau daugiausiai linko rūpintis namų pasauliu, vaikais, seneliais, pasiligojusiais, todėl daugelis jų angažavosi socialinėje labdaringoje veikloje. Buvo manoma, kad jos turi ginti interesus tų, kurie yra labiausiai pažeidžiami. XIX amžiuje tik tuo išvis ir buvo pateisinamas jų angažavimasis į viešąją sferą, kartu išsvengiant brovimosi į vyrų valdas⁵. Taigi pačios aktyviausios moterys rūpinasi ne savimi, bet kitais. Šis su antrąja ir trečiąja feminizmo banga nesuderinamas bruožas vis dėlto buvo charakteringas pirmajai feminizmo bangai. Aukojimąsi kitiems atsisakant savęs – kaip pagrindinį Ukrainos moterų judėjimą apibūdinantį bruožą pasirinko ir Bohachevsky-Chomiak. Anot jos, moterys Ukrainos visuomenėje elgėsi kaip feministės, nepaisančios savęs *Feminists Despite Themselves*⁶. Panašiai galima apibūdinti ir lietuves moteris.

Šiame straipsnyje rimtas dėmesys skiriamas tuo metu didžiausiai Lietuvoje moterų organizacijai – Lietuvių katalikių moterų draugijai, nes jos skyrių darbai Kauno mieste buvo didžiuliai ir ji įtraukė į savo darbą skirtingesnių socialinių sluoksnių moteris nei kitos organizacijos. Taip pat ypatingas dėmesys bus skiriamas Lietuvos Moterų Tarybai, kuri savo veikloje jungė keliolika kitų moterų organizacijų, daug prisidėjusių prie įvairiapusio kultūrinio laikinosios sostinės gyvenimo. Temos bendrumas tarsi reikalautų aptarti visas moterų organizacijas, veikusias Kaune ir siūliusias savo socialines ir kultūrinės paslaugas, deja, dėl straipsnio trumpumo ir dėl šių organizacijų gausumo to išsamiai padaryti neįmanoma, dėl to ir buvo apsiribota tik bendrųjų gairių nuženkliniu.

sierung konservativen Frauen 1890-1914; in Ute Planert, *Nation, Politik und Geschlecht, Frauenbewegungen und Nationalismus in der Moderne*, Campus, 2000.) Tipinis įsitikinimas, kad praktinis rūpinimasis žmonių socialine gerove priklauso moterų veiklos sferai, galima aptikti Oktavijos Hill, XIX amžiaus anglų moterų aktyvistės, mintyse (žr. Jane Lewis, *Women and Social Action in Victorian and Edwardian England*).

³ Ypatingai Lietuvių katalikių moterų draugijos laikraštis *Moteris*.

⁴ M.J.K. „Moterys ir politika,” *Moteris*, 1923, Nr.5, p.68.

⁵ Andrea Süchting – Hänger „Gleichgrosse mut’ge Helferinnen” in der weiblichen Gegenwart: Der Vaterländische Frauenverein und die Politisierung konservativen Frauen 1890-1914; in Ute Planert, *Nation, Politik und Geschlecht, Frauenbewegungen und Nationalismus in der Moderne*, Campus, 2000.

⁶ Bohachevsky-Chomiak, Martcha. *Feminists Despite Themselves: Women In Ukrainian Community Life, 1884–1939*. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1988.

Specialios studijos, rekonstruojančios moterų draugijinių gyvenimą laikinojoje sostinėje, nėra, kaip ir nėra studijų, skirtų atskirų draugijų istorijoms. Daugiausiai žinių apie moterų draugijinių gyvenimą galima rasti pačių to metų moterų parengtose knygose: LKMD išleistoje *Tiesos ir Meilės Tarnyboje (Lietuvių Katalikių moterų draugija 1907-1933)*⁷ bei Onos Mašiotienės referate *Moterų politinis ir valstybiniai tautinis darbas 1907-1937*⁸. Daug žinių apie draugijų gyvenimą pateikia ir organizacijų leidžiami periodiniai leidiniai: LKMD laikraštis *Moteris* bei Moterų Tarybos laikraštis *Moteris ir Pasaulis*⁹. Apie pradinę Moterų Tarybos veiklą, įvairiausių pilietinių akcijų sumanymus daug medžiagos siūlo Onos Mašiotienės archyvas, saugomas Mokslo Akademijos bibliotekoje¹⁰.

Skaitant tarpukario moterų spaudą, krenta į akis vyraujanti nuomonė, kad moterys, kaip jautresnės kitų negandoms, turėtų visų pirma pasirūpinti vargstančiais, stokojančiais, tai yra – kitais. Šis jautrumas socialinėms negerovėms ir kitų negandoms apibūdintas kaip ypatingas moterų bruožas, kartu tai buvo ir vienas iš argumentų, kodėl moterys turėtų gauti lygias pilietines bei politines teises valstybėje¹¹. Panaši padėtis ryškėjo ir moterims organizuojantis: moterys daugeliu atveju spietėsi į draugijas ne tiek dėl savęs, kiek dėl kitų: paguosti ir paremti vargstančius ar – orientuotos plačiau, daugeliu atveju tautiškai – pakelti kultūrinį Lietuvos lygį. Nepaisant tos orientacijos vis į kitus, ne į save, dalyvavimas organizacinėje veikloje daug davė ir pačioms moterims: įgalino jas viešai reikšti savas mintis, pasidalinti naudinga informacija, įgyvendinti įvairius projektus ar net kalbėti už kitus bei įvairiapusiškai lavinti savo asmenybę – tai buvo didelis žingsnis peržengiant tradicijų nustatytas privatumo ribas.

Privačią erdvę paliko ir Lietuvos „baltaskarės“ moterys, susirinkusios į pirmąją Lietuvos moterų suvažiavimą, vykusį Kaune 1907 m. Tai nebuvo pats pirmas moterų susirinkimas: pora mažesnių moterų susirinkimų vyko jau 1905 revoliucijos metais¹². Tuo tarpu šis suvažiavimas buvo ypatingas savo dydžiu ir tuo, kad davė pradžią tarpukariu gausiausiai moterų organizacijai „Lietuvių Katalikių moterų draugijai“ (irgi įsikūrusiai Kaune). Kaip galime pastebėti iš sveikinimo kalbų, pasakytų per draugijos 25 metų jubiliejų 1933 metais, šios organizacijos pagrindinis tikslas buvo ne moterų teisių sulyginimas ar moterų ekonominės socialinės padėties pagerinimas, kas suprasta tik kaip tarpiniai tikslai, bet

⁷ Beleckienė-Gaigalienė, *Tiesos ir Meilės Tarnyboje, Lietuvių katalikių moterų draugija 1907-1933*, Kaunas, 1933.

⁸ O.Mašiotienė, *Moterų politinis ir valstybiniai tautinis darbas 1907-1937*, Kaunas, 1938.

⁹ *Moteris* pradžioje buvo vienintelis moterims skirtas žurnalas, pradėtas leisti 1921 m. Daugėjant moterims ir merginoms skirtų žurnalų, šis laikraštis vis labiau tapo tik draugijos laikraščiu. *Moteris ir Pasaulis*, pasirodė gan vėlai – 1937 m.

¹⁰ Lietuvos Mokslų Akademijos biblioteka, f.181.

¹¹ „Moterų civilinių teisių sulyginimo įstatymų svarstymas Steig.Seime“, *Moteris*, 1921, Nr.7, p.5-8.; Gisela Bock, *Women in European History*. Oxford: Blackwell Publishers, 2002, p.141.

¹² O.Mašiotienė, *Moterų politinis ir valstybiniai tautinis darbas 1907-1937*, Kaunas, 1938. Plačiau apie to meto moterų dalyvavimą įvairiose draugijose ir partinėse organizacijose žr. Virginija Jurėnienė, „Lietuvos moterų judėjimo integralumas tautiniame judėjime“, *Klėja*, Nr.8.

visapusiška krašto nauda. Prelatas Januševičius, tituluojamas organizacijos įkūrėju, kalbėjo: „Tuo tarpu juk ir Lietuvos moterys – žmonės, – juk ir jos galėtų organizuotis, keltis, veikti <...>, juk jųjų daugiau mūsų krašte negu vyrų, – joms susipratus, kokia tai būtų jėga mūsų tėvynės, Lietuvos labui!.. Tie ir kiti samprotavimai padavė mintį – mėginti organizuoti Lietuvos moteris, katalikes – Dievo garbei, Bažnyčios labui ir Tėvynės naudai“¹³. Tiesa, šiose sveikinimo kalbose ypatingai ryškiai jaučiama nacionalistinė retorika vis pabrėžiant, kad tautos ir religiniai interesai yra aukščiau individo interesų, bet gal tai tebuvo to laikmečio retorinės formos. Tuo tarpu realiai iškart po įsikūrimo Lietuvių katalikių moterų draugija orientavosi į praktinę veiklą, ėmėsi iniciatyvos moterų buičiai pagerinti. Vienas iš būdų tai pasiekti buvo moterų švietimas: Kaune įsteigti namų šeimininkių kursai, kur moterys turėjo išmokti modernaus, mokslinio šeimininkavimo. Taip pat buvo steigiamos arbatinės, organizuojamas miesto kultūrinis gyvenimas¹⁴.

Iškovojus nepriklausomybę, moterų teisinė padėtis Lietuvoje žymiai pagerėjo. Politinės teisės moterims buvo pripažintos konstitucija, moterys buvo išrinktos į seimą, buvo sulyginotos moterų ir vyrų teisės esminiuose civilinio kodekso punktuose. Išsprendus teisines problemas moterims palankia linkme (palankų sprendimą lėmė ir pačių moterų organizuota veikla: dalyvavimas eitynėse, demonstracijose ar įvairiausių raštų rašymas), moterų organizacijų pagrindinė veikla buvo nukreipta į savišvietą bei labdarą.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad savišvietą nukreipta į pačią moterį, į jos gerbūvį, bet atidžiau patyrinėjus, toks mokslas tik galėjo jai padėti geriau atlikti namų šeimininkės ir motinos pareigas. Moterys, susispietusios į organizacijas, per rengiamas paskaitas, kursus ar parodas mokėsi taupaus šeimininkavimo, sveiko maisto gaminimo, higieniško namų sutvarkymo, vaikų slaugymo, siuvimo, mezgimo. Tai buvo pagrindinės temos ir moterų laikraštyje *Moteris*. Ypač daug dėmesio skiriama vaikų auklėjimui. Šioje sferoje moterys buvo ne tik siaurai supažindinamos su religingu, moraliniu vaikų auklėjimu, bet taip pat ir su tam tikromis pedagogikos teorijomis¹⁵, be to, auklėjimo sumetimais moterys buvo raginamos domėtis plačiuoju pasauliu, kad ir vaikams galėtų tai perduoti, ir pačios geriau orientuotųsi kasdieninių įvykių sraute¹⁶. Taigi ta savišvietą organizacijose, ypač Lietuvių katalikių moterų draugijoje, buvo labiau ne nepriklausomas laisvėjimo procesas, bet moters perkeitimas pagal naujus modernius mokslinius

¹³ Prel. P. Januševičiaus sveikinimas. *Tiesos ir Meilės Tarnyboje, Lietuvių katalikių moterų draugija 1907–1933*, Kaunas, 1933, p. 14.

¹⁴ P. Dogelis, „Lietuvių Katalikių Moterų Draugija prieš Didįjį karą“, in Beleckienė-Gaigalaitė, *Tiesos ir Meilės Tarnyboje, Lietuvių katalikių moterų draugija 1907–1933*, Kaunas, 1933. Pikčilingienė, Pr. „Okupacijos metai“, in Beleckienė-Gaigalaitė, *Tiesos ir Meilės Tarnyboje, Lietuvių katalikių moterų draugija 1907–1933*, Kaunas, 1933.

¹⁵ *Moteris*, 1923.

¹⁶ M.J.K. „Moteris ir politika“, *Moteris*, 1923, Nr.5, p.66-68.

„standartus“, turėjęs pagreitinti šalies modernizaciją, tuo pačiu išlaikant šeimos, drauge ir tautos, stabilumą¹⁷.

Tokiu būdu moterų organizacijų veikla buvo nukreipta ne į specifinius siaurai suprastus moterų interesus, bet labiau į kitus: vaikus, neįgaliuosius, paklydusias mergaites, šeimą ar tautą. Dirbdamos kitiems jos kartu turėjo ir puikių progų parodyti, kad ir moterys yra aktyvios visuomenės narės ir aktyvios pilietės. Tai turėjo ypatingos svarbos turint omeny, kad dar taip neseniai buvo iškovota balsavimo teisė. O moterų nuopelnai kitiems buvo nemenki. Kaip Antrajame Lietuvos moterų suvažiavime (1937) pastebėjo O.Mašiotienė, ilgametė Moterų Tarybos pirmininkė ir populiarių radijo laidų vedėja, moterys savo darbu, ypač socialinės globos srityje, nusipelnė idėjinų, neapmokamų darbininkių – pionierių vardo. Šioje srityje jos daug nuveikė ir sutaupė nemažai valstybės lėšų¹⁸. Daugiausiai darbų buvo padaryta būtent per įvairias moterų draugijas, kurių centrai kaip tik ir buvo Kaune.

Jau minėta Lietuvos katalikių moterų draugija pasižymėjo gana didele vidaus struktūros demokratija: skyriams vadovauti galėjo bet kuri aktyvesnė moteris nepaisant jos turtinės padėties ar socialinio statuso, nors, tiesa, vadovaujančias pozicijas organizacijoje vis tiek užėmė inteligentės. Ši draugija intensyviai veikė ne tik Kaune, kur turėjo savo centrinę būstinę ir leido laikraštį *Moteris*, bet veikė dar keliasdešimt savarankiškų skyrių, susiorganizavusių prie parapijų. LKM Draugija plėtė savo skyrius provincijoje, stengdamasi įtraukti kiekvieną katalikę moterį. Į organizaciją buvo kviečiamos visos moterys: tiek beraštės kaimo ar miesto moterys, tiek ir vargingiausios darbininkės.

Be šios organizacijos, po nepriklausomybės paskelbimo pradėjo kurtis ir labiau rafinuotos „ponių“ sąjungos. Tai daugiausiai įvairios labdaros organizacijos, dirbusios labai konkrečius, tradicinėje sąmonėje su „moters veikimo“ sfera asocijuojamus darbus¹⁹. Taip, pavyzdžiui, 1919 metais Sleževičienės iniciatyva buvo įkurtas Lietuvos Moterų Globos komitetas. Perskaičius pavadinimą atrodytų, kad tai turėtų būti komitetas, įsteigtas moterims globoti. Iš tikrųjų žodis „moterų“ pavadinime tik nurodo, kad šiame komitete veikia moterys, organizuodamos labdarą ir išlaikydamos vaikų, karo metu likusių be tėvų, prieglaudą bei mokyklas²⁰.

¹⁷ Lyginant Lietuvos moterų – namų šeimininkių ir Irano moterų modernizaciją pastebėtina, kad Lietuvoje daugiau pačios moterys įsitraukė į tą modernizacijos procesą ir tokiu būdu galėjo jį daugiau ar mažiau pakreipti moterims palankesne linkme, labiau sustiprinant moters prestižą visuomenėje. Najmadi, Afsaneh, „Crafting an Educated Housewife in Iran,“ in Lila Abu Lughod, *Remaking Women: Feminism and Modernity in the Middle East*, Princeton University Press, 1998.

¹⁸ Mašiotienė, Ona. *Moteru politinis ir valstybiniai tautinis darbas 1907-1937* (Women political and state-national work in 1907-1937). Kaunas, 1938.

¹⁹ Labdaros filantropijos organizacijos buvo viena iš labiausiai paplitusių moterų organizacijos formų visoje Europoje. Žr. Susan Zimmermann, *Die Bessere Hälfte? Frauenbewegungen und Frauenbestrebungen im Ungarn der Habsburgermonarchie 1848 bis 1918*, p. 232. Promedia, 1999.;

²⁰ L.Raupienė, Lietuvos Moterų Globos Draugija, *Moteris ir Pasaulis*, 1937, Nr.4., p.14

Buvo ir labiau į savo bendruomenę orientuotų draugijų, pavyzdžiui, Karininkų šeimų moterų draugija, išaugusi iš 1925 metais įkurto Moterų Komiteto kariams ligoniams globoti. Komitetas daugiausiai dirbo prie karo ligoninės: įsteigė biblioteką, teikė pašalpas ilgesniam gydymuisi namie ar užsieny, ruošė paskaitas, koncertus – tai yra užsiėmė atitinkama socialine veikla. Bet toks labdaringas darbas neatliepė kitų karininkų žmonių norų. Anot K. Drazdauskienės, „brendo reikalas platesnei organizacijai, į kurios veikimo sritį įeitų ir mūsų šeimos reikalai. Šeimos, kuri blaškoma po pasaulį, nors ir nepametė savitumo, bet gerokai nukentėjo principuose ir tradicijose”²¹. Taigi buvo atsigręžta į dar tradiciškesnę sferą nei socialinė sritis: šeima ir vaikų auklėjimą. Moterys susisipietė į šią draugiją (kuri dosniai buvo remiama Karininkų Ramovės), tai yra išėjo į viešąją sferą tik tam, kad būtų gražinta „tvarka” jų tradicinei sferai – šeimai. O kuria linkme buvo auklėjami vaikai draugijos išlaikomuose darželiuose ar organizuojamuose renginiuose, galima spręsti iš pasididžiuojančio pareiškimo spaudoje:

Čia su žibintais – tulpėmis išsirikiavusi vaikų eiseną, nešdama Tautos Vado paveikslą, džiaugsmingai švenčia jo 60 metų sukaktį. Arba vėl kariuomenės šventės proga suruoštojo vaikų literatūrinio vakaro dalyviai siunčia savo pasveikinimą Kariuomenės Vadui su užrašu „Mes augame tėvynei, užauga ginsim ją, kol širdis plaks krūtinėj”²².

Tai turėjo būti tarsi pavyzdys nepriekaištingo, į visuomenę orientuoto auklėjimo. Iš dabartinės perspektyvos žiūrint, tai primena vaikų tiesioginį idoktrinavimą ir fašizmui būdingą vado kulto sureikšminimą. Kartu tai iliustruoja autoritarizmo kišimąsi ne tik į viešąją, bet ir privačiąją sferą. Kita vertus, tautiniame diskurse nebuvo vietos ribai tarp *privatu* ir *vieša*, valstybė, naudodamasi tautos ir tautinės dvasios retorika, jau kurį laiką mėgino turėti įtaką šeimos pasauliui.

Būtent Kaunui teko garbė būti autoritarizmo išraiškos liudininku. Taip pat čia vyko ir daugelis kitų akcijų, to meto žodžiais – „būtent čia buvo palankiausias veikimo sąlygos ir aukščiausias kultūrinis šalies gyvenimas”²³. Čia skyriaus valdyba ruošė įvairius kursus, tokius kaip pritaikomojo meno, kulinarijos, kalbų; kvietė „rimtus prelegentus, suteikdama galimybės savo nariams ir svečiams išklausti visą eilę labai vertingų paskaitų,” ruošė Intelligentės Motinos teismą²⁴, Literatūros vakarus ir kitus renginius. Visais šiais užsiėmimais buvo stengiamasi „kelt savo narių tarpe susipratimą, visuomeniškumą, kas, aišku, teigiamai atsiliepia ir į mūsų šeimos intelektualinį kilimą”²⁵.

²¹ K. Drazdauskienė, Kun. Birutės Karininkų Šeimų Moterų Draugija, *Moteris ir Pasaulis*, 1937, p.14-15

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Tuo metu draugijų veikloje buvo labai populiarūs įvairūs teismai, ypač moterų. Jie šiek tiek įvairuodavo: Moters, Intelligentės Moters, Intelligentės Motinos teismai. Tai būdavo tarsi vieši debatai: iš vienos pusės būdavo pakviečiami kaltintojai, kurie kaltindavo moteris apskritai, kad jos neatlieka savo pareigų šeimai ar tautai, iš kitos pusės gynėjai, kurie turėjo pateikti kontraargumentus. Jei tuose teismuose „Moteris” būdavo „išteisinama,” vis dėlto faktas, kad ji turi būti teisiami, kreipė prie minties, kad toks moterų požiūris buvo jų savigarbai žalingas.

²⁵ K. Drazdauskienė, Kun. Birutės Karininkų Šeimų Moterų Draugija, *Moteris ir Pasaulis*, 1937, p.14-15.

Panašių organizacijų, kurių tikslas buvo pakelti krašto moralę, tautiškai auklėti šeimą, palengvinti našlaičių, bedalių ar neturtingų mergaičių dalią, daugiausiai susikūrė trečiajame dešimtmetyje. Greitai daugėjant įvairioms moterų organizacijoms, atsirado poreikis kaip nors koordinuoti šių moterų „komitetų ir sąjungų“ veiklą, kad būtų galima efektyviau veikti ir gal net viena kitą finansiškai paremti. Daugiau pasaulio mačiusios moterys suprato taip pat glaudesnių kontaktų su užsieniu naudą, t.y. kad tiek Lietuvos moterims, tiek ir Lietuvai kaip valstybei būtų naudinga, jei Lietuvos moterys būtų atstovaujamos užsienyje, tarptautinėse moterų organizacijose. Tokiu būdu 1929 metais buvo įsteigta Lietuvos Moterų Taryba, vienijanti 18 moterų organizacijų²⁶. Iš jų svarbiausios:

1. Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga	1927
2. Karininkų Šeimų Moterų draugija – Kun.Birutės draugija	1925
3. Kūdikių Gelbėjimo Draugija – Moterų globos komitetas	1919
4. Gailestingųjų Seserų Sąjunga – Kalinių globos draugija	1922
5. Lietuvos Abolicionisčių draugija	1920
6. Mergaičių bičiulių draugija	1929
7. Moterų sąjunga tautiniam laivynui remti	1923
8. „Žiburėlio“ draugija	1894
9. Draugija „Lietuvos vaikas“	1924

Lietuvos Moterų Taryba buvo jungianti stoginė moterų organizacija, priklausanči Tarptautinei Moterų Tarybai (International Council of Women)²⁷. Šiai Tarybai nepasisekė apjungti visų Lietuvos moterų organizacijų, į ją neįėjo viena didžiausių moterų organizacijų Lietuvių Katalikių Moterų draugija (kuri 1933 metais vienijo virš 30 000 narių), turėjusi daugiau narių nei visos organizacijos, įėjusios į Moterų Tarybą, kartu. Nepaisant tam tikro abejingumo viena kitos veiklai, jų spaudoje galima pastebėti, kad tarp Moterų Tarybos ir Lietuvių Katalikių moterų draugijos vyko kooperacija: pagrindinės akcijos, turėjusios apginti moterų teises ar padėti moterims organizuotis bei šviestis, buvo rengiamos kartu.

Pagrindinė Moterų Tarybos veikla koncentravosi Kaune. Ten susirinkusios organizacijų atstovės kūrė visą Moterų Tarybos struktūrą pagal Tarptautinės Moterų Tarybos modelį. Jos taip pat siūlė įstatymų pakeitimus krašto socialinėje srityje, reagavo į politinius pasisakymus. O.Mašiotienės iniciatyva 1934 metais buvo organizuojami audėjų kursai, turėję skatinti lietuvių amatus, deja, jie pasisekimo neturėjo ir finansiškai žlugo. Taip pat buvo stengiamasi sukurti Moterų Seklyčią, turėjusią veikti panašiai kaip moterų klubas, kur moterys galėtų atsigausti po dienos darbų, išėiti į viešumą, pasiskaityti knygų ar laikraščių, mokyti rankdarbių. Moterys čia buvo laukiamos ir su vaikais, kuriems buvo specialiai

²⁶ O.Mašiotienė, „Lietuvos Moterų Taryba – jos reikšmė ir uždaviniai,“ *Moteris ir Pasaulis*, 1937, Nr.1.p.4. Šalia organizacijos pavadinimo pateikiami įkūrimo metai.

²⁷ Plačiau apie Tarptautinės Moterų Tarybos veiklą žiūrėti Leila J. Rupp, *Worlds of Women: the Making of International Women's Movement*, Princeton, 1997.

suorganizuotas žaidimų kampas. Moterų Seklyčios idėja susilaukė gyvo pritirimo iš moterų organizacijų bei pavienių moterų ir buvo iškilmingai 1933 metais atidaryta²⁸. Deja, ši graži idėja dėl lėšų stygiaus irgi nebuvo iki galo įgyvendinta. Ponia nepamėgo naujojo klubo.

Moterų Tarybos veikla dar kartą suaktyvėjo 1937 metais Lozoraitienės pastangų dėka. Ji tais metais Kaune pradeda leisti naują žurnalą moterims *Moteris ir Pasaulis*, kuris turėjo užpildyti spragą, atsiradusią žurnalui *Moteris* vis labiau orientuojantis į kaimą. Šis žurnalas smulkiai vaizdavo kasdieninę moterų draugijų veiklą, jų susirinkimus bei planus, tuo leisdamas visuomenei žinoti apie įvairialypius moterų organizacijų darbus, kurie dažnai bendroje spaudoje likdavo nepastebimi. Tais pat metais Moterų Seklyčia pakeitė vietą ir persiorganizavo į „Moterų klubą“, kur ne tik įvairios organizacijos galėjo rengti savo susirinkimus, bet taip pat reguliariai buvo organizuojami literatūros, muzikos vakarai, paskaitos, rankdarbių užsiėmimai. Buvo kaupiama biblioteka ir rengiamos įvairios parodos. Šis moterų klubas savo veikla buvo daugiau skirtas pačioms moterims. Būtent čia jos galėjo pasisemti jėgų iš gražios meninės programos ar praplėsti akiratį įdomia paskaita. *Moteris ir pasaulis* atskaitos liudija, kad Moterų klubas pagyveno narių kasdienybę, burdamas kasdienių reikalų aptarimui ar paskaitai. Pavyzdžiui, 1938 metų spalio 20 dieną įvyko Moterų klubo visuotinis narių susirinkimas. Šio susirinkimo aprašymo pabaigoje konstatuota: „Malonu, kad moterų bendradarbiavimas didėja“. Vėliau, „spalio 27 dieną buvo p. M. Avietėnaitės pranešimas apie Amerikos moteris. Pastebima, kad pranešimas buvo išklaustas su dideliu susidomėjimu ir sukėlė gyvas diskusijas, ką daryti, kad palaikyti tampsnesius ryšius su J. Amerikos Valstybių lietuvišėmis“. „Lapkričio 3 dieną Grigonienė padarė įdomų ir išsamų pranešimą apie moterų darbą Tautų Sąjungoje. P. Grigonienė, kaip jau buvo pranešta, lankėsi Tautų Sąjungoje susipažinti su jos darbais“. „Lapkričio 16 dieną turėjo būti A. Šerkšno, M. Pečkauskaitės vardo gimnazijos direktoriaus, paskaita pedagoginiu klausimu“. Ir t.t.²⁹. Visi šie renginiai ne tik davė progos moterims susitikti ir intelektualiai bei naudingai praleisti laisvalaikį, bet ir sujudino visuomeninį laikinosios sostinės gyvenimą. Be to, šio klubo dėka Moterų Tarybos veikla išsiplėtė ir ji pajėgė sutelkti inteligencijų ir ponių jėgas taip pat ir įvairiems darbams kitų visuomenės narių labui.

Didžioji dauguma organizacijų, įėjusių į Moterų Tarybą, buvo „ponių“ arba profesionalų darbą dirbančių moterų organizacijos ir tuo jos skyrėsi nuo LKM draugijos, kur didžiąją daugumą sudarė paprastos moterys – kaimietės ir miestietės. Galbūt dėl to LKM draugijoje labiau jaučiamas bendradarbiavimas tarp įvairių socialinių sluoksnių moterų, tos pačios organizacijos narės mokė viena kitą. Tuo tarpu kitų organizacijų veikloje socialinių sluoksnių atskirumas daug labiau jaučiamas: inteligentės (kurios tarsi automatiškai daugiau išmanė) padėdavo, kartu ir mokydavo, ir prižiūrėdavo vargstančiąsias, neturtingas motinas, jas instrukt-

²⁸ MAB; F-181 – 58,

²⁹ *Moteris ir Pasaulis*, 1938, nr. 10, p.25

vo ir t.t.³⁰. Tokia pagalba, skirta vargingesnėms ar neraštingoms draugijos narėms, LKM Draugijoje tarsi buvo labiau integruota į visą paprastų moterų gyvenimą per savaitinius draugijos skyrių susirinkimus. Lietuvių Katalikių Moterų draugija ypatingai daug dėmesio skyrė moters buities pagerinimui, ką jos bandė pasiekti per savišvietą. Moterys turėjo išmokti naujų šeiminkavimo, higienos taisyklių pačios ruošdamos referatus, juos per susirinkimus garsiai skaitydamos ir aptardamos. Tiek draugijos laikraščiu, tiek ir per susirinkimus moterys įvairiapusėms buvo skatinamos šviestis, buvo rengiamos įvairios paskaitos ir parodos: tiesa, čia mažai buvo žinių apie Tautų Lygą ar net tarptautinius moterų suvažiavimus, bet daug daugiau kalbėta apie vaikų auklėjimą, galvijų auginimą ar higieną namuose. Anot panemunitės A.Šabaniauskaitės, kuopelių susirinkimai buvo neformalūs, tarsi moterų kaimynių pasisėdėjimai. Ji pasakojo, jog moterys, kurios mokėjo skaityti, skaitė straipsnius iš *Moters* žurnalo toms moterims, kurios nemokėjo skaityti (kurių Panemunė ketvirtą dešimtmečio pabaigoj buvo dar gana daug). Besiklausančios dažnai atsinešdavo darbo: megzti, adyti kojines ar taisyti drabužius³¹. Moterys iš savo per susirinkimus ar namie numegztų ar padarytų darbėlių bei per pažįstamus surinktų fantų vėliau rengdavo loterijas, kurios lydėdavo vakarėlį su programa. Tą programą irgi dažnai išpildydavo kas nors iš bendruomenės: „tai kažkas deklamuoja, tai kažkas padainuoja“³². Taigi moterys būdamos neturtingos, sugebėdavo pigiai susiorganizuoti sau gražias šventes, kurios dėl darbo, įdėto į šventę, gausumo ir intensyvumo dar labiau sutvirtindavo bendruomenės saitus. Taigi iš principo kilo tarsi savitarpio pagalbos organizacija, kartu ir organizacija, kuri praskaidrindavo pačių paprasčiausių moterų buitį, leidusi ištrūkti iš kasdienybės ir sužinoti dalykų, kurių kitu būdu paprasta moteris nesužinotų.

Tuo tarpu „ponių“ organizacijos labai daug dėmesio skyrė įvairiausioms labdaroms akcijoms: paremti beturčius, padegėlius bei pinigų surinkimui tų akcijų įgyvendinimui³³. Kiekviena iš šių draugijų nebuvo pernelyg didelė: arba profesinis susivienijimas, kaip galestingųjų seserų draugija (ar net iš dalies Birutietės), ar tiesiog specializavosi siaurame veiklos bare. Pavyzdžiui, Mergaičių bičiulių

³⁰ Įdomu būtų pažvelgti, kiek galimos paralelės tarp inteligenčių, ponių ir vargingesnių savo sesių instruktuojant higienos ar auklėjimo klausimais - didesnei tautos garbei. Solidarumą su vargingesnėmis moterimis lėmė priklausymas tai pačiai tautai, ir jas buvo stengiamasi padaryti geresnes, artimas poniuotėms. Palyginimui - Didžiosios britanijos moterų pilietinės akcijos in A. Davin, „Imperialism and Motherhood,” in *Tensions of Empire: Colonial Cultures in Bourgeois World*, University of California Press, 1997.

³¹ Indrės Karčiauskaitės interviu su Aldona Šabaniauskaite 2003 11 05 m (g.1930) Jos mama aktyviai dirbo LKMD.

³² Ibid.

³³ Tokio pobūdžio socialinė veikla, kai tik organizuojami materialiniai išteklių vargstančiųjų labui, buvo labai populiarūs tarp Europos aukštuomenės moterų XIX amžiaus pradžioje bei viduryje. Dažnai tai buvo suprantama kaip vienintelė aukšto rango moterims tinkanti socialinė veikla. Žr. Iris Schröder, *Arbeiten für eine bessere Welt, Frauenbewegung und Sozialreform 1890 – 1914*, Campus, 2001, p.10.

draugija turėjo uždavinį apsaugoti iš kaimo į Kauną atvykstančias merginas nuo nedoro gyvenimo, badmiriavimo ar net savižudybės. Jų tikslas ketvirto dešimtmečio viduryje buvo pastatyti erdvesnį bendrabutį nepasiturinčioms mergaitėms, atvykstančioms į Kauną studijuoti³⁴. Kitos tokios draugijos, kaip, pavyzdžiui, Moterų globos komitetas, siekė pagerinti išlaikomų amatų mokyklų inventorių ar daugiau vaikų suteikti pastogę vaikų namuose³⁵. Lietuvių katalikių moterų draugija irgi išlaikė socialinės globos institucijas, tokias kaip: „Motinos ir vaiko” globos (Motinystės namus) Žaliakalnyje, kur buvo priglaudžiamos apleistos gimdyvės ir jų kūdikiai. Taip pat ši draugija buvo įkūrusi „Mergaičių darbo globos namus” Kaune, kur pastogę buvo suteikiama iš kalėjimų išėjusioms merginoms, laimės Kaune ieškojusioms, bet neradusioms merginoms, ar toms, kurios negalėjo grįžti atgal į savo šeimą³⁶.

Štai kaip atrodo Mergaičių Globos namų ir Darbo biuro veikla. Nuo 1931 iki 1938 metų bendrabuty tam tikrą laiką gyveno 198 merginos. Darbo ieškančių mergaičių užregistruota 2640. Įvairiausios informacijos buvo duota 603 merginoms. Nuo savižudybės išgelbėjo 35 merginas. Taip pat „Išgelbėta 20 kūdikių gyvybė prieš gimstant”. Tokius namus draugijai išlaikyti buvo pakankamai sunku, todėl ir pačios merginos turėjo savo darbu prisidėti prie išlaikymo. Prie Globos Namų buvo įsteigta skalbykla, siuvykla, kurios priimdavo užsakymus iš žmonių³⁷.

Tokiai įvairiai moterų organizacijų socialiniai veiklai buvo reikalingi pinigai. Kai kurias iš šių organizacijų paremdavo valstybė, bet, aišku, tų pinigų neužtekdavo, dėl to būdavo ieškoma papildomų būdų pinigų surinkimui. Iš organizacijų ataskaitų susidaro vaizdas, kad pinigų surinkimas įvairiausiems tikslams įgyvendinti sudarydavo kaip minimum pusę tų organizacijų veiklos. Vienas iš populiarių būdų lėšoms surinkti, kaip pasakoja kauniečiai, buvo vaikščiojimas po Laisvės Alėją su dėžutėmis, kur praeiviai galėjo aukoti bet kokią pinigų sumą, o už tai jiems buvo prisegamas žymuo, kur buvo parašyta kokiam reikalui paaukojo³⁸. Nemažiau populiariu būdu gauti papildomų lėšų buvo „balių – pobūvių” organizavimas su dažniausiai juos lydinciomis loterijomis ir fantų traukimu. Dažnai nuo pobūvio pasisiekimo priklausydavo ir pačios organizacijos veiklos mastai. Gerai, kad tie baliai dažniausiai būdavo sėkmingi. Krenta į akis, kad šie pobūviai buvo organizuojami labai panašiai kaip ir daug neturtingesnių LKMD skyrių, skyrėsi tik pinigų kiekis. Vienas iš tokiu Moterų Tarybos organizuoto baliaus – loterijos – bazaro aprašo pavyzdžių:

Nepaisant didelės kaitros, bazaro organizacinio komiteto ponios dirbo su dideliu atsidėjimu, stropiai išpildydamos visa, kuri ką apsiėmė padaryti. Darbo ir pareigos nuotaika,

³⁴ K.Masiulienė, Mergaičių Bičiulių Sąjunga, *Moteris ir Pasaulis*, 1937, Nr.5., p.10.

³⁵ L.Raupienė, Lietuvių Moterų Globos Draugija, *Moteris ir Pasaulis*, 1937, Nr.4., p.14

³⁶ Tiesos ir Meilės Tarnyboje, *Lietuvių katalikių moterų draugija 1907–1933*, Kaunas, 1933.

³⁷ *Moteris*, 1938, p.73.

³⁸ Indrės Karčiauskaitės interviu su A.Šabaniauskaite, Indrės Karčiauskaitės interviu su A.Kučiene.

kaip banga persidavė ir mūsų aukotojams, kurie per kelias dienas sunėšė daugybę daiktų į loteriją, maloniai užpildė aukų lapus stambiomis sumomis; mūsų įstaigų valdininkai neatsilikdami išpirkto daug bilietų įėjimui, mūsų ponios gausiai suaukojo gražių patiekalų į bufetą. Reikia paminėti mūsų valst.operos ir baleto artistų ypatingą atsidėjimą koncerto-bazaro darbui. Žodžiu viskas buvo suaukota – bufetas, fantai į loteriją, šviesa, susisiekimo priemonės, orkestrai, visi prisidėjo kas kuo galėjo: artistai savo dalyvavimu, ponios savo darbu. Surinkta iš viso pinigų 6.568 lt 95 centai. Tas kuklus, bet didelis, ponių darbas duos vis dėlto daug galimybės mūsų bendruomenės vaikams vargą sumažinti³⁹.

Tokių pompastiškų švenčių organizavimas tarsi ne dėl pačių švenčių, bet kilnesniam tikslui, iš tikrųjų daug džiaugsmo suteikdavo ir pačioms moterims. Taip pat ponios organizuodavo šventes ir neturtingoms moterims. Trečio dešimtmečio pabaigoje tapo ypač populiariu iškilmingai minėti Motinos dieną. Daugelis organizacijų stengdavosi surengti šventę neturtingoms motinoms. Pavyzdžiui - viena maža dalis iš 1937 metais vykusio Motinos dienos paminėjimo:

Lietuvos Moterų Tarybos rūpesčiu ir p. Švietimo Ministro palankumu Valstybės teatre buvo suruoštas nemokamai specialus spektaklis neturtingoms motinoms. Suvaidinta trijų veiksmų opera „Parduota nuotaka“. P.Lozoraitienė L.M. Tarybos vardu nuoširdžiai pasveikino susirinkusias motules, kurios griausmingu plojimu pareiškė savo dėkingumą.

Liet. Moterų tarybos valdyba pati ir per organizacijas padalino visus bilietus neturtinčiausioms Kauno motinoms. Teatre susidarė neįprastas vaizdas. Pilnutėlis teatras daugiausiai skepetuotų žiūrovių, vienur kitur matyti ir basakojų. Vienos su vaikučiais ant rankų, kitos po kelis apie save susisodinusios. Dauguma atsidūrė teatro aplinkoje pirmą kartą ir viskas čia joms nauja ir įdomu⁴⁰.

Moterų Tarybos labdaros komitetuose, pagalbos sąjungose daugiausiai dalyvavo moterys, kurios, be savo labdaringos veiklos, paprastai jautriai reaguodavo ir į valstybės politinį gyvenimą bei įstatymus, apribojančius moterų teises. Jos kartu su LKM Draugija pasisakė prieš ištekėjusių moterų atleidimą iš tarnybų ir kitus suvaržymus.

Iš labai trumpos moterų veiklos apžvalgos galima pastebėti, kad moterų organizacijų veikla neapsiribojo rūpinimusi savo pačių materialine ar moraline gerove, bet visų pirma kėlė sau uždavinius pasitarnauti plačiajai visuomenei. Bet tarnaujant kitiems, stengiantis ugdyti tautiškumą ir katalikiškumą, buvo išmokstama ir geriau realizuoti save bei ištrūkstama iš kasdieninės tradicinės šeimos aplinkos.

Gausios moterų organizacijos ir įvairios jų akcijos ne tik palengvino dalies vargingiausių kauniečių dalią, padėdavo naujai atvykusiems į šalies sostinę, bet ir gyvai prisidėjo prie kultūrinio miesto gyvenimo. Kaunas buvo liudininkas ir ant-

³⁹ *Moteris ir Pasaulis*, 1937, Nr.4., p.19

⁴⁰ *Moteris ir Pasaulis*, 1937, Nr.3., p.16.

rojo moterų suvažiavimo įvykusio 1937 metų pabaigoje. Čia moterys, skirtingai nei Pirmajame suvažiavime, pasirodė jau organizuotos, susispietusios į įvairias draugijas, organizacijas ir komitetus, kurie nepaisant nuomonių skirtumų ir skirtingų tikslų, prirėkė sugebėjo dirbti ir švęsti kartu – kitų labai, nepamirštant ir savęs.

Indrė Karčiauskaitė

FOR OTHERS AND ONESELF:
ACTIVITIES OF WOMEN ORGANI-
ZATIONS IN KAUNAS

Abstract

The 1920s in particular witnessed a rapid growth of women organizations in Lithuania. Especially popular were charitable and self-educational organizations. A noticeable tendency was that women would gather into organizations in order to improve the situation of other people and not their own welfare. They tried to help by consoling and supporting the needy, or, more broadly, by contributing to the cultural life of their country. Despite the orientation towards the others and not to oneself, women engaged in organizational activities also benefited: they practiced expressing their thoughts in public (something rather uncommon up to then), shared information and advice, and by organizing projects learned to be organized and implement their plans.

This article discusses the charitable, educational and social activities of women organizations in Kaunas between 1918 and 1940. A special attention is given to the Lithuanian Catholic Women Organization (Lietuvių katalikių moterų draugija) as its branches were active in the everyday life of Kaunas community. The organization involved not only the intelligencia, but also female workers, home servants as well as housewives. Furthermore, the article deals with the activities of the Council of Lithuanian Women (Lietuvos moterų taryba), which almost without exception involved only the elite women. The organization had its headquarters in Kaunas, which was the temporary capital of Lithuania at that time. As a roof organization, it united 18 women organizations. Its contribution to the others was not only by providing diverse lectures and organizing balls for the local elite, but also by gathering money in support of the women in need.

Thus, it is shown that numerous women organizations and their different activities not only elevated the life of some of the poorest citizens of Kaunas but also contributed to the cultural life of the town.

Gauta: 2004 10 10
Parengta: 2005 03 23